

Mi van a külföldi államokkal kötött adóügyi egyezményekben?

Irta: *Dr. Kneppó Sándor* miniszteri osztályfőnök.

Ha az adózó a belföldön egy és ugyanazon jövedelem vagy vagyontárgy után azonos adónemmel egy vagy több helyen többszörösen van megadóztatva, a belföldi törvények a téves kivetés ellen rendszerint kielégítő jogorvoslati utat biztosítanak és kellő időben beadott felszólalás esetén az adóztatás könnyen helyesbíthető. Ha azonban a többszörös adóztatás annak folytán állott elő, hogy a jövedelmet vagy vagyontárgyat nemcsak a belföldi, hanem valamely külföldi állam adóhatóságai is adó alá vonják, az ilyen többszörös adóztatást a legtöbb esetben csak a külföldi államokkal megkötött egyezmények alapján lehet megszüntetni.

Magyarország számos külföldi állammal kötött egyezményeket a kétszeres adóztatások kiküszöbölése céljából és ezekkel — ideértve a legújabban Romániával is megkötött és a magyar törvényhozás által is már elfogadott adóügyi egyezményt is — a több ország adórendszere által érinthető adózók helyzetét tisztáztuk. Az egyezményeknek helyes gyakorlati alkalmazása esetén az illető külföldi államokkal szemben előfordulható adóügyi összeütközéseket és többszörös adóztatásokat csaknem minden esetben meg lehet előzni, illetőleg meg lehet szüntetni.¹⁾

Az egyezmények többnyire azonos alapelveken épültek fel és többnyire hasonló rendelkezéseket tartalmaznak, mégis az egyezményi joganyag fejlődése következtében az egymásután megkötött egyes egyezmények között is vannak bizonyos eltérések. Az egyezményeknek helyes gyakorlati alkalmazására mindig az illető egyezmény szövege szolgál útmutatóul, de az eligazodás nem mindig könnyű, mert azoknak értelmezése kétség kívül bizonyos fokú szakértelmet is feltételez. Az egyezmények-

¹⁾ Magyarország adóügyi egyezményt kötött Csehszlovákiával (1924: XII. t.-c.), Németországgal (1925: XL. t.-c.), Ausztriával (1925: XXXIX. t.-c.), Olaszországgal (1928: XXIV. t.-c.), Jugoszláviával (1930: XIII. t.-c.), Lengyelországgal (1931: XXVII. t.-c.), és Romániával. Ez utóbbi állammal kötött egyezmény még nem lépett életbe.

nek a gyakorlati adókiivetés szempontjából különösen fontos határozmányait összefoglalva, az alábbiakban azzal a célzattal adjuk közre, hogy megkönnyítsük az eligazodást az egyezmények rendelkezéseiben.

Ami az *ingatlanok* jövedelme után szedhető adót illeti, az egyezményekben lefektetett területiális elv maga után vonja azt, hogy nemcsak a földadót és a házadót kell az *ingatlan fekvésének államában* fizetni, hanem a társulati adó alapjául szolgáló mérlegből is ki kell hasítani azt a jövedelmet, mely a másik szerződő külföldi állam területén fekvő ingatlan után van felvéve. A jövedelemadó szempontjából pedig a Magyarországon lakó adóköteleseknek adókötelezettsége feltétlenül megszűnik azokra a jövedelmekre nézve, melyeket a másik szerződő állam területén levő ingatlanok után élveznek, mert ezek az ingatlan jövedelmek az egyezmények szerint az illető külföldi államban esnek mindennemű adó alá.

A *vállalati jövedelmekre* vonatkozólag az egyezmények akként intézkednek, hogy az ipari és kereskedelmi tevékenységből származó kereset csak abban az államban vonandó adó alá, amelynek területén a vállalatnak üzlettelepe van, még akkor is, ha a vállalat tevékenységét a másik szerződő állam területére is kiterjeszti anélkül, hogy itt üzlettelepe volna. Ennek folytán a magyar kereseti adó és a magyar társulati adó azon szabályai, melyek a külföldön folytatott vállalatokból és a külföldi telepekből eredő jövedelmet adómentességi feltételekhez kötik, az egyezmények folytán a szerződő államokkal szemben hatályukat veszítik és a külföldi vállalkozások és üzlettelepek jövedelmeinek adómentessége Magyarországon feltétlenül elismeretik.

Ez a külföldi jövedelem ugyancsak mentesül a magyar jövedelemadó alól is azoknál az adóköteleseknél, akik Magyarország területén laknak.

Hogy mi tekintendő üzlettelepnek, erre nézve az Olaszországgal és a Lengyelországgal megkötött egyezményekben egy általános meghatározás is foglaltatik, mely szerint üzlettelepnek tekintendő a vállalatnak minden, a vállalati tevékenység egészbeni vagy részbeni gyakorlására szolgáló állandó jellegű üzleti berendezése. Ezenkívül az egyezmények mindegyike részletes felsorolást is ad az üzlettelepekről, kimondván, hogy üzlettelepnek tekintendő különösen: a vállalat székhelye, a vállalat vezetésének helye, a fiókok, leányvállalatok, gyártási helyek, műhelyek, bevásárlási és eladási telepek, raktárak, lerakatok és egyéb, az üzleti működés folytatására a vállalkozó által, ennek cégvezetője vagy más állandó képviselője által fentartott, ipari vagy kereskedelmi

berendezések, valamint az említett vállalatok állandó képviselői.

Ha ugyanazon vállalatnak a szerződő államok mindegyikében vannak üzlettelepei, akkor a szerződő államok mindegyike a hozadéknak csak azt a részét vonja adó alá, amely az illető állam területén lévő üzlettelepen folytatott tevékenység által éretett el. A most említett hozadék adóalapjának a szerződő államok közötti megosztása céljából az Olaszországgal és Lengyelországgal megkötött egyezmények még kifejezetten arra is felhatalmazzák a szerződő államok pénzügyi hatóságait, hogy az adókötelesektől követelhetik az általános zárszámadások, továbbá az egyéb külön számadások és a szerződő államok törvényben meghatározott és megengedett minden más olyan adatoknak a beszolgáltatását, amelyek az adókövetésekre befolyást gyakorolhatnak. Abban az esetben, ha a bekívánt számadásoknak érvényt szerezni nem lehet, akkor mindkét szerződő állam legfelsőbb pénzügyi hatóságai érintkezésbe léphetnek egymással olyan megfelelő intézkedések megtétele céljából, melyek a hozadékoknak igazságos és méltányos megosztását biztosítják. Ez az eljárás nálunk természetesen alkalmazást nyerhet nemcsak az Olaszországgal és Lengyelországgal megkötött egyezmény alapján, hanem más egyezményeknek alkalmazásánál is. Miután ezekre az intézkedésekre a belső törvényhozás szabályai is módot nyújtanak.

A Csehszlovákiával megkötött egyezményben a vállalat székhelye nem soroltatott az üzlettelepek közé, míg a többi egyezményekben a vállalati székhely, illetőleg a vállalat igazgatásának a helye az üzlettelepek közé számítandó.

Azokban az egyezményekben, melyeket Magyarország azokkal az államokkal kötött, melyekben a dunai hajózási forgalom nyer lebonyolítást (Németország, Ausztria, Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia), alapelveként kimondatott, hogy a dunai hajózási vállalatok a hajózási üzemükben elért jövedelmük után csakis abban az államban vonhatók társulati (kereseti) adó alá, amelyben székhelyük van. A dunai hajózási vállalatoknál tehát az üzlettelep szerinti adóztatás elve nem érvényesülvén, a magyarországi székhellyel bíró dunai hajózási vállalatoknak Németországból, Ausztriából, Csehszlovákiából, Jugoszláviából és Romániából folyó jövedelmei ezekben az államokban mentesek a társulati, illetőleg a kereseti adó alól és a magyar hajózási vállalatok az egyezmények értelmében összes hajózási jövedelmük után csakis Magyarországon, mint a székhely államában adózathatók meg.

Ehhez hasonló megállapodás létesült Ausztriával a vasúti vállalatok adózására vonatkozólag. Ugyanis az Ausztriával megkötött egyezmény alapján létesített külön megállapodás szerint

a vasúti vállalatok adózásának kérdése akként szabályoztatott, hogy azok a vasúti vállalatok, amelyeknek a két állam egyikében van a székhelyük és üzemüket mindkét állam területére kiterjesztik, csakis a székhely államában esnek társulati adó alá és pedig összes vasúti üzemük után, feltéve, hogy a másik állam területén levő vonalrész a 15 km. hosszúságot meg nem haladja. Ellenkező esetben az adóztatás mindkét államban az egyes államok területén levő üzem mérvéhez képest külön fogantatosítandó. A két állam pénzügyminiszterei valamelyikének kívánságára az adóalap megosztása iránt esetenként külön meg egyezés is létesíthető.

Az összes egyezményekben alapelvként kimondatott — miként erre fentebb már rámutattunk —, hogy olyan esetekben, ha a vállalatnak a szerződő államok mindegyikében vannak üzlettelepei, akkor mindegyik állam a jövedelemnek azt a részét vonja tárgyi adó alá, amely a saját területén levő üzlettelepen keletkezett. Hogy azonban a hasznothajtó vállalatok jövedelmének megosztása az államok között adózás szempontjából milyen részletes szabályok szerint történjék, csakis az *Ausztriával* való viszonyunkban nyert szabályozást az 1924. évi november hó 8-án létesített külön megállapodásban. Ezen megállapodás (l. 1925. évi 169350. sz. p. ü. min. rend.) lényeges határozmányai a következők:

A másik államban lévő ipartelep eladási telepének megadótatásánál az eladási telepen megadótatandó kereskedelmi nyereséget annak az össznyereségnek egyharmadrészevel kell felvenni, mely az eladási telep által közvetített eladás mellett áll elő. Amennyiben az eladási telep a bevásárlást is végzi, akkor ez a rész a felére emelkedik. Ha az egyik államban levő fióktelep a bevásárlást, a másik államban levő üzlettelep pedig az eladást eszközli: akkor az ezzel a kereskedelmi tevékenységgel elért össznyereséget egyenlő arányban kell felosztani. A két üzlettelep közös tevékenységével elért és a két állam között felosztandó nyereséget a közös tevékenységgel elért nyers bevételnek a vállalat összes nyers bevételéhez való arányában kell a vállalatoknak összjövedelméből kiszámítani. Amennyiben a nyereség kizárólag a két államban lévő üzlettelepek egyikének tevékenysége folytán áll elő, akkor azt az ezen tevékenység folytán elért nyers bevételnek a vállalat összes nyers bevételéhez való arányában kell az összjövedelemből kiszámítani. Abban az államban, amelyben valamely társulati (testületi) adó alá eső vállalatnak üzletvezetősége egyedül avagy ez és egyéb üzlettelepe van, a nyereség az összjövedelem egytizedrészénél kevesebb nem lehet. A két állam adóhatóságai a felosztást egyetértően nyereség és veszteségszámla szerint is eszközölhetik, ha az ilyen osztás előreláthatólag nem tér el lényegesen az előbb

-említett felosztási mértékek alkalmazása mellett várható eredményektől.

Ha valamely fiók a másik állam területén fekvő fiók javára másféle tevékenységet fejt ki, mint amely a fentebb felsorolt esetek közé tartozik, akkor abban az államban, amelyben a közvetítő tevékenységet folytatja, a szokásos közvetítési jutalékokat kell nyereség gyanánt felvenni.

Ha a fentebbi mértékszabályok nyilvánvalóan ellentmondanak a tényleges jövedelmezőségi arányoknak, a két pénzügyminiszter más felosztási mértékben állapodhatik meg.

A hitelintézetek fiókjainál a vállalat összjövedelmének az a része tekintendő a fiók jövedelmének, mely a fiók személyi kiadásainak a vállalat személyi kiadásaihoz való arányának megfelel. A biztosító társaságok fiókjainál a felosztás a biztosító társaság fiókjára eső díjbevételeknek a vállalat összes díjbevételeihez való arányában történik.

Egy másik megállapodás (l. 1930. évi 7446. sz. pénzügyminiszteri rendelet) szerint a *társulati* adó kivetését azon állam adókivető hatósága kezdi meg, amelyekben a vállalatnak a székhelye van. Azoknál a vállalatoknál pedig, melyek általános kereseti adó alá tartoznak, az adóztatást azon állam kezdi meg, melynek területén a főkönyvvezetés, ilyennek hiányában, amelynek területén a vállalkozónak lakóhelye van. Az adókivetés befejezése után az adókivetésnél alapul vett adatokat soronkívül kell közölni a másik állam adókivető hatóságával, hogy ezen adatok figyelembevételével az adókat a saját állam területén is kivethesse, esetleg kivetés előtt a szerződő állam pénzügyi hatóságaival érintkezésbe lépve, a szükséges felvilágosítások és próbások beszerzése után foganatosíthassa a kivétést.

Önként értetődik, hogy amennyiben valamely állammal szemben az egyezményi jog alkalmazásának nincsen helye, akkor a vállalatok jövedelmének megadóztatására nézve a belső törvényhozás jogszabályai nyernek alkalmazást.

A magyar *kereseti adó alá* tartozó jövedelmek közül az életjáradékok, járadékszerű szolgáltatások, a szabadalmak használatáért fizetett díjak után kivethető adó minden esetben, tehát akár a belföldről, akár a külföldről származó jövedelmekről van szó, az egyezmények szerint azt az államot illeti, amelynek területén ezen jövedelmek élvezője lakik.

Ami pedig a szintén kereseti adó alá tartozó szellemi és különösen a *szabad foglalkozásokból* származó jövedelmek megadóztatását illeti, a magyar kereseti adótörvény szerint szabály az, hogy az ilyen jövedelem után, ha a szellemi munkát, illetve a szabad foglalkozást Magyarországon gyakorolják, tekintet nélkül arra, hogy az illető adózó belföldi-e, avagy külföldi, akkor az feltétlenül itt adóztatandó és kereseti adó alá

esik. A vendégszereplő külföldi művészeket és tudósokat viszonzosság esetében a pénzügyminiszter Magyarországra mentesítheti az adó alól; a legtöbb egyezmény azonban a pénzügyminiszternek ily irányú állásfoglalását nem is teszi szükségessé, mivel a külföldi szabadfoglalkozású egyéneknek *rövid ideig tartó, tehát ideiglenes működését Magyarországon általában mentesíti a kereseti adó alól*. A külföldi művészeknek ez a mentessége különösen azon államokkal szemben biztosított, amelyekből a Magyarországra és viszont az illető külföldi államba keresetszerzés céljából történő beutazás, illetőleg vendégszereplés régóta gyakorlatban van. Ilyen liberális intézkedést találunk a Csehszlovákiával, Németországgal, Ausztriával, Olaszországgal és Lengyelországgal megkötött egyezményekben, természetesen a viszonzosság fenntartásával.

Az adóztatásról való ez a joglemondás kétségkívül az illető művészek és szabad foglalkozású egyének különös privilégiuma. Azonban ez a mentesség nem érvényesül az olyan államokkal szemben, amelyeknek művészexportja nem számottevő, melyekből tehát Magyarországra kevesebben jönnek vendégszerepelni, mint Magyarországból az illető külföldi államokba. Így kellő kölcsönösség hiányában egyes államok megőrizték, illetőleg nem adták fel azokat a törvényes szabályokat, amelyek alapján a náluk átmenetileg működő külföldi szabadfoglalkozású egyéneket is megadóztathatják az ott elért jövedelmek után. Ez áll különösen Jugoszláviával és Romániával szemben, minek következtében a jugoszláv és a román állampolgárok, ha a szabadfoglalkozást Magyarországon ideiglenesen (átmenetileg) gyakorolják is, Magyarországon az itt érvényes rendelkezések szerint kereseti adó alá esnek, úgyszintén adó alá esnek általában mindazok a külföldi állampolgárok, akiknek adóügyi helyzete Magyarországon adóügyi egyezményekben nincsen szabályozva.

Az alkalmazottak kereseti adója (illetményadó) alá eső jövedelmek közül a *magánosok által* munkateljesítések alapján fizetett fizetések és bérek abban az államban adóztatandók meg, amelyben a személyes tevékenységet kifejtik. A magánosok által fizetett nyugdíjak pedig abban az államban esnek adó alá, *amelyben a nyugdíjasnak lakóhelye van*. Ettől eltérőleg intézkedik a Romániával megkötött adóügyi egyezmény, mely azt az államot jogosítja fel az adóztatásra, amelyből a fizetések és bérek, valamint a nyugdíjak származnak. Ami pedig a *közpénztárakból* kifizetett járandóságok után kivethető adókat illeti, az egyezmények minden esetben azt az államot jogosítják fel az adóztatásra, amelyből a kifizetés történik.

A társaságok által kifizetett *tantiémek* abban az államban vonandók tantiémadó alá, amelyben a társaságnak székhelye

van (Csehszlovákia, Ausztria, Lengyelország), illetőleg ahol a vállalatnak központi igazgatása van (Németország, Olaszország, Jugoszlávia). Ha azonban a társaság székhelye az egyik, a központi üzletvezetés (igazgatás) helye pedig a másik államban van, akkor az adóbeszedésre csakis az utóbb említett állam jogosult (Lengyelország). Más egyezmények szerint olyan esetekben, midőn a vállalat székhelye a szerződő államok egyikében, vezetésének helye pedig a másik államban van, a két állam legfelsőbb pénzügyi hatóságai esetről-esetre fognak megegyezni az adóalap méltányos megosztása tekintetében. (Olaszország és Jugoszlávia).

A *tőkevagyon gyümölcsöztetéséből* származó jövedelem különösen az értékpapírok, takarékbetétek, valamint a folyószámlabetétek hozadéka csakis abban az államban esik tárgyi adó alá, amelyben az adós lakóhelye van.

Ha azonban a vállalatnak, mely takarékbetéteket vagy folyószámlabetéteket elfogad, a szerződő államok mindegyikének területén vannak üzlettelepei, akkor mindegyik állam azon betétek kamatait adóztatja meg, melyek a területén levő üzlettelepeknél helyeztettek el. A jelzőlegesen biztosított követelésekből és jogokból eredő jövedelem az egyezmények szerint abban az államban vonandó adó alá, amelyben az ingatlanok fekszenek.

Lengyelországgal, Jugoszláviával és Romániával megkötött egyezmények az adós lakóhelyének államát jogosítják fel azon tárgyi adók beszedésére, melyeket a természetes személyek által természetes személyek részére adott kölcsönök kamatai után vetnek ki, míg ellenben az Ausztriával, Németországgal, Csehszlovákiával és Olaszországgal megkötött egyezmények az adóztatásra azt az államot jogosítják fel, amelynek területén a kamatokat élvező személy lakik.

Ami a személyes *jövedelemadó* megállapítását illeti, erre vonatkozólag az egyezmények akként intézkednek, hogy azok a jövedelmek, melyek ingatlanokból telekkönyvileg biztosított pénzkövetelésekből és jogokból, továbbá ipari és kereskedelmi vállalkozásokból, munkából, ideértve a közpénztárak által munkateltetés alapján kifizetett járandóságokat is, származnak, ezekre nézve ugyanazok a szabályok irányadók, melyek a tárgyi adókra nézve vannak érvényben. Minden egyéb jövedelem után és különösen az osztalékokból, tantiémekből, járadékokból, az értékpapírok, valamint a bankbetétek kamataiból származó jövedelem után a jövedelemadó abban az államban fizetendő, amelynek területén ezen jövedelmek élvezőjének lakóhelye van.

Ezek a jövedelemadóra vonatkozólag irányadó alapelvek az egyezmények értelmében a *vagyonadó*ra is megfelelően alkalmazandók. Vagyis az adóköteles ingatlan és ingó vagyon, mely

valamely ország területén fekszik, a territóriális elv szerint fekvésének államában vonandó vagyoadó alá. Ide tartoznak az ingatlanok, továbbá az ingatlan és ingó vagyonban fekvő üzemi tőke, valamint az adókötelesnek nyilvánított ingó vagyon. Ami azonban a *tőkevagyon* (kötvények, részvények, takarékbetétek, pénznemek) adókötelezettségét illeti, ez a vagyon, tekintet nélkül arra, hogy az a belföldön avagy a külföldön van elhelyezve, abban az államban esik vagyoadó alá, amelynek területén az adóköteles személy *lakik*. A tőkevagyon megadóztatásánál tehát a belföldön és külföldön levő tőkevagyonok összevonva kizárólag az adózó fél lakóhelyének államában kerülnek vagyoadó alá.

Az Ausztriával, a Németbirodalommal, Jugoszláviával és Romániával megkötött egyezmények szerint az egyik állam polgárai a másik szerződő állam hatóságainál ugyanolyan adóügyi elbánásban és ugyanolyan jogvédelemben részesülnek, mint a saját honosaik. Ebből következik, hogy a másik szerződő állam polgárai semminemű magasabb adó alá nem vonhatók, mint a saját honosai és a jogorvoslati eljárás során sem lehetnek hátrányosabb helyzetben.

Az egyezmények továbbá felhatalmazzák a szerződő államok pénzügyminisztereit arra, hogy *a törvényhozás igénybevétele nélkül* külön megállapodásokat létesíthetnek a kétszeres adóztatás elkerülésére olyan esetekben, amelyekre vonatkozólag az egyezmények kifejezett szabályozást nem tartalmaznak, úgyszintén az olyan méltánytalanságok elhárítására, melyek az egyezmények alapelveinek alkalmazása esetén is előállhatnak.

Ha az adózó abban a véleményben van, hogy a vele szemben foganatosított adókimetítés az életbeléptetett adóügyi egyezmény határozmányaival ellenkezik, a kimetítés ellen annak a szerződő államnak illetékes pénzügyi hatóságánál, amelynek állampolgára, felszólamlással élhet. Ha a felszólamlás indokait annak az államnak pénzügyminiszteriuma, amelynek az adózó állampolgára, helyeseknek találja, úgy ez a legfelsőbb pénzügyi hatóság a másik szerződő állam legfelsőbb pénzügyi hatóságával lép érintkezésbe a helyes adókimetítés, illetőleg a kétszeres adóztatásnak méltányos módon való megszüntetése céljából.

Magyarország a hagyatékok után járó *örökösödési illeték tekintetében* előállható kétszeres kiszabások elkerülése céljából is kötött egyezményeket Ausztriával, a Németbirodalommal, Lengyelországgal és Romániával. Ezek az egyezmények tulajdonképpen kiegészítik az egyenesadók tekintetében előállható kétszeres adóztatások elhárítása tárgyában megkötött egyezmények határozmányait. Ezek az egyezmények általában azt az alapelvet követik, hogy a szerződő államok egyikének állampolgára után maradt ingatlan hagyatéki vagyon csakis abban az

államban esik örökösödési illeték alá, amelyben az ingatlan fekszik. Hasonló elbírálás alá esnek azok a jogosítványok, amelyekre a földterületre vonatkozó polgári jogszabályok nyerne alkalmazást, továbbá az ingatlan vagyona vonatkozó használati jogok, valamint az olyan jogok, amelyek ingatlan vagyona vannak biztosítva vagy azt terhelik.

Ami annak a kérdésnek eldöntését illeti, hogy az *ingó vagyon* mely államban vonassék örökösödési illeték alá, több szempont lehet irányadó. Döntő lehet vagy az örökgyó lakóhelye, vagy annak állampolgársága, vagy az ingó vagyon fekvési (örzési) helye. Ebben a tekintetben a külföldi államokkal kötött egyezményekben az az alapelv érvényesül, hogy az ingó hagyatéki vagyon abban az államban tartozik örökösödési illeték alá, amelynek az örökgyó halálakor állampolgára volt. Ez a szabály felel meg legjobban a magyar illetéktörvényben felvett annak az általános szabálynak, mely szerint a magyar állampolgárnak összes ingóvagyon a magyar állam területén esik örökösödési illeték alá. Az egyezmények azonban ezzel az általános szabállyal szemben azt a korlátozást tartalmazzák, hogy olyan esetekben, midőn az örökgyónak halálakor a másik államban lakóhelye vagy ilyennek hiányában állandó tartózkodási helye volt, úgy az itt (a másik államban) található hagyatéki vagyon abban az államban tartozik örökösödési illeték alá. Az örökgyó lakóhelye szerint meghatározott államnak tehát biztosítva van az a joga, hogy a területén található hagyatéki vagyont saját törvényei szerint örökösödési illeték alá vonhassa. A Lengyelországgal megkötött egyezmény azonban a hagyatéki ingóvagyon illetékezésénél nemcsak az örökgyó állampolgárságát és lakóhelyét veszi irányadónak, hanem adott esetekben a hagyatéki örökösök állampolgársága is figyelembe jön. Ha ugyanis a hagyatéki örökös az örökgyó halálakor a két szerződő állam valamelyikének volt állampolgára, akkor az ennek az örökösnek jutó hagyatéki vagyონrészek abban az államban esnek örökösödési illeték alá, amelynek az örökös a megjelölt időpontban állampolgára volt. Ez a határozmány csak akkor nem nyerhet alkalmazást, ha ennek az örökösnek a lakóhelye a másik szerződő államban van.

Magyarország végül adóügyi jogsegélyegyezményeket kötött a Németbirodalommal, Ausztriával és újabban Romániával. Az irodalom már régebben kiemelte annak a célszerűségét, hogy a nemzetközi pénzügyi jog terén is jogsegélyegyezmények létesüljenek, mindazonáltal erre vonatkozólag általános szabályozás az újabb időkig nem jött létre, habár bizonyos kérdésekre nézve Ausztriával (pl. az illetékek és díjak tekintetében az 1899. évi XLVI. t.-c. szerint) és Szászországgal már régebben is voltak kölcsönös jogsegélyt biztosító egyezményeink. Az adó-

ügyi jogsegélyegyezményekben a szerződő államok kötelezik magukat arra, hogy az összes adóügyekben úgy az adók megállapításánál és biztosításánál, mint a jogorvoslati eljárás és a behajtás terén egymásnak kölcsönösen segílyt nyújtanak. A Romániával kötött egyezmény a jogsegélyt a fogyasztási adóügyekre és a vámokra is kiterjeszti.

A Magyarország által megkötött adóügyi egyezmények pénzügyi téren kétségkívül szorosabb kapcsolatot létesítettek a külföldi államokkal s amellet, hogy a több országban gazdaságilag érdekelt személyeknek az adóztatási kérdésekben bizonyos jogbiztonságot nyújtanak, a mostani gazdasági elzárkózás remélhető leépítése után, különösen fejlődő gazdasági viszonyok mellett, hathatós eszközei lehetnek az államok közötti gazdasági kapcsolatok fejlesztésének.

A kötött devizagazdálkodás kérdéséhez.

A Polgári jogban megjelenő tanulmányok a devizakérdés irodalmát három irányban gazdagítják: a devizarendelkezések ismeretése, jogi kritikája és a gazdasági élet követelményeinek a parafrasokkal való lehető összeegyeztetése által. Azt az eredményt a devizapolitika mindenestre meghozta, hogy az eddig *automatikusan* lebonyolódott nemzetközi fizetési forgalommal ellentétben ma a lebonyolításhoz *specialisták* kellenek, a korábbi, bármennyire bevált kereskedelmi, pénzügyi szaktudás, gyakorlat ehhez nem elég, a megszorodott teendők intézése és a változások figyelemmel kísérése nagyobb feladat, semhogy annak egyéb gazdasági ténykedés *mellett* is meg lehetne felelni. A *jegybankokban, miniszteriumokban, kamarákban, külkereskedelmi intézetekben, bankokban*, valamint magukban a *kereskedelmi vállalatokban* ma már a devizaügyeket is, mint idáig, az adó-, vám-, társadalombiztosítási ügyeket, alkalmazottak hada intézi, a *hármadára csökkent külforgalom* egyre *növekvő adminisztratív munkát* igényel. Ez nem a természetes munkamegosztlás folyamata, nem a termelés, forgalom további racionalizálása, hanem a forgalommal szervesen össze nem függő, eddig szükségtelen új funkciók kényszerű beiktatása. Ha ez *jogászai* munkát is jelent, akkor azt hiszem, az ügyvédségnek kívánatosabb munkaalalmat nyújtana a gazdasági élet fellendülése, a forgalom növekedése, mint ily funkciók, amelyek — a munkát drágító, a termelést csökkentő hatásuk révén — több munkaalalmat szüntetnek meg ott, ahol azt közvetlenül nem észleljük.¹⁾

¹⁾ Miként azt *Fr. Bastiat* is kifejtette: *Amit látunk és amit nem látunk*. Budapest, Cobden. 1924.